

PROKON FINLAND OY

Painuan kanavan tuulivoimapuisto, Vaala LUONTOSELVITYS

8.2.2022

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	2
2	HANKKEEN SIJAINTI JA KUVAUS	3
2.1	Sijainti ja yleiskuvaus	3
2.2	Hankkeen tekninen kuvaus	4
3	AINEISTO JA MENETELMÄT	4
3.1	Kasvillisuus ja luontotyytit	4
3.2	Linnusto	6
3.2.1	Pesimälinnusto	7
3.2.2	Muuttolinnusto	7
3.3	Eläimistö ja EU:n luontodirektiivin liitteen IV (a) eläinlajit	8
3.3.1	Lepakkoselvitys	8
4	KASVILLISUUS JA LUONTOTYYTIT	9
4.1	Yleiset kasvillisuusolosuhteet	9
4.2	Luonnonympäristön yleiskuvaus	9
4.2.1	Metsät	9
4.2.2	Suot	11
4.2.3	Vesistöt ja pienvedet	14
4.2.4	Sähkösiirtoreitin luontoarvot	14
4.3	Arvokkaat luontokohteet	15
4.4	Uhanalainen ja alueellisesti merkittävä kasvilajisto	18
5	LINNUSTO	19
5.1	Pesimälinnusto	19
5.2	Suojelullisesti huomionarvoiset lajit ja linnustollisesti arvokkaat kohteet	20
5.3	Alueen kautta muuttava linnusto	21
6	ELÄIMISTÖ	24
6.1	Alueen yleinen eläinlajisto	24
6.2	Direktiivilajisto	24
7	Lähteet	25

Liitteet

Liite 1. Luontokohdekartat

Pohjakartat © Maanmittauslaitos 2021-2022

Valokuvat © FCG Finnish Consulting Group Oy / Minna Takalo ja Harri Taavetti

8.2.2022

1 JOHDANTO

Prokon Finland Oy suunnittelee yhdeksän voimalan tuulivoimapuistohanketta Vaalassa sijaitsevalle Painuan kanavaksi nimetylle, noin 1300 hehtaarin laajuiselle alueelle. Tämä hankkeen YVA-menetelmä ja kaavoitusta palveleva luontoselvitys on alueen luontoarvojen nykytilan kuvaus ja se sisältää kasvillisuus- ja luontotyyppiselvityksen, linnustonselvitykset, viitasammakkonselvityksen ja lepakkonselvityksen. Lisäksi on tarkasteltu alueella levinneisyytensä puolesta mahdollisen direktiivilajiston sekä muun, tavanomaisen nisäkäslajiston elinympäristöjä ja esiintymispotentiaalia. Linnustonselvitys sisältää muuttolinnuston kuvauksen.

Tähän luontoselvitysraporttiin on koottu alueen luontoarvojen ja lajiston nykytilan kuvaus, eikä se sisällä vaikutusarviointia.

Luontoselvityksen maastotöistä ja raportoinnista ovat vastanneet FCG Finnish Consulting Group Oy:stä FM biologi Minna Takalo ja erityisasiantuntija Harri Taavetti. Lisäksi pesimälinnuston maastotöitä on toteuttanut biologi Vesa Hyyryläinen Paltamo Pandion Oy:stä. Hankkeen yhteyshenkilönä on toiminut Prokon Finland Oy:stä Marko Kristola.

8.2.2022

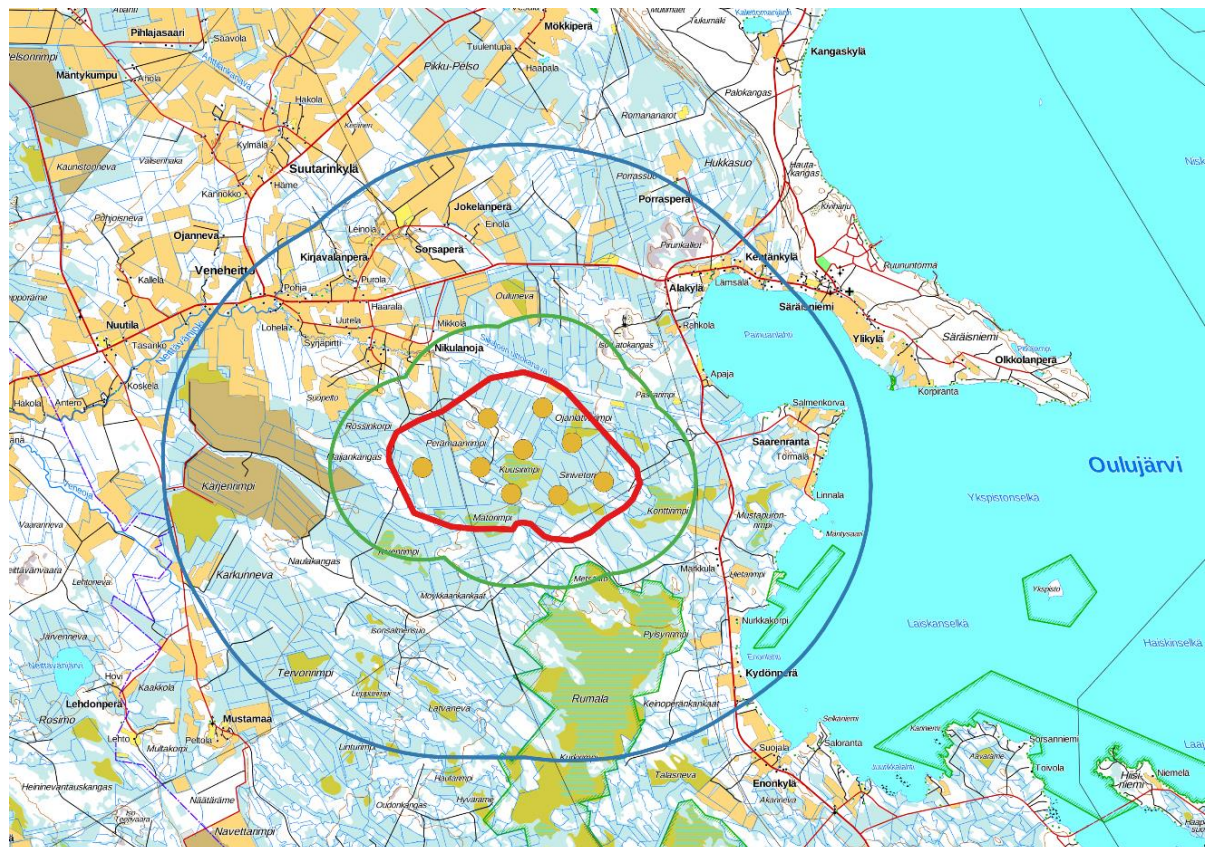
2 HANKKEEN SIJAINTI JA KUVAUS

2.1 Sijainti ja yleiskuvaus

Painuan kanavan hankealue sijoittuu Vaalan kuntakeskustasta noin 17 kilometriä lounaaseen. Veneheiton kylään etäisyyttä on noin neljä kilometriä. Oulujärven Painuanlahdelle etäisyyttä on noin 2,5 kilometriä. Hankealueen pinta-ala on noin 1300 hehtaaria.

Hankealue on pääosin metsätalouskäytössä. Alueen pohjoisosiin sijoittuu pieniä peltolohkoja. Hankealueelle sijoittuu runsaasti turvemaita, joista suurin osa on ojitettu.

Hankealueelle ei sijoitu Natura-alueita, suojelualueita tai suojeluohjelmien kohteita. Lähimmät Natura-alueet, Painuanlahti (SPA) ja Rumala-Kuvaja-Oudonrimmet (SAC/SPA) sekä Oulujärven Saaret ja ranta-alueet (SAC) sijoittuvat lähimmillään noin 1,3–2 kilometrin etäisyydelle hankealuerajauksesta.

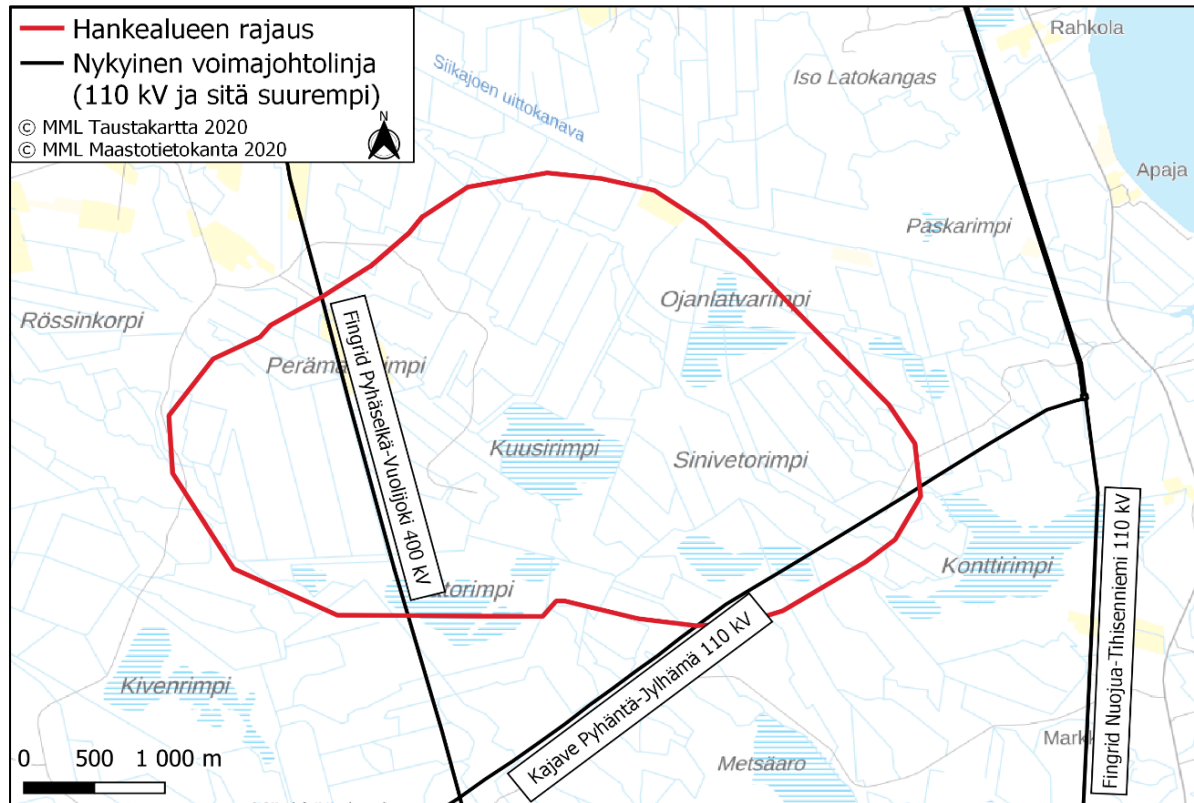

Kuva 1. Hankealueen sijainti. Hankealuerajaus punaisella, 2 km etäisyysvyöhyke voimaloista vihreällä, 5 km etäisyysvyöhyke sinisellä. © MML Maastokarttarasteri 2020

8.2.2022

2.2 Hankkeen tekninen kuvaus

Hankkeen YVA- ja kaavamenettelyssä tarkastellaan yhdeksän teholtaan 8 MW voimalan sijoittamista hankealueelle. Alustavasti voimalatyypinä on tornikorkeudeltaan enintään 200 metrin ja roottorin halkaisijaltaan enintään 200 metrin voimala, jolloin voimaloiden kokonaiskorkeus olisi 300 metriä.

Kuva 2. Hankealue ja sen lähelle sijoittuvat nykyiset voimajohtolinjat.

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

3.1 Kasvillisuus ja luontotyytit

Painuan kanavan hankealueen kasvillisuus- ja luontotyyppiselvitys on toteutettu heinä-elokuussa 2020 parhaan kasvukauden aikaan, ja selvitykseen on käytetty kaksi maastotyöpäivää. Tämän lisäksi alueen metsätyyppejä ja yleisiä luontoarvoja on tarkasteltu alueen pesimälinnustoselvitysten yhteydessä sekä lokakuun alussa 2020, jolloin toteutettiin yhden maastotyöpäivän tarkastelu hankealuerajauksen hieman muuttuessa.

Kasvillisuusselvityksen taustatietoina on tarkasteltu Laji.fi -tietokannan paikkatietoja sekä alueelta tai sen lähialueelta aiemmin laadittuja selvityksiä. Kattavia luontoselvityksiä juuri kyseiselle alueelle ei ole aiemmin toteutettu. Lisäksi on tarkasteltu Metsäkeskuksen avointa metsävaratietoa mahdollisten metsäsuunnittelussa paikannettujen metsälakikohteiden osalta (Suomen Metsäkeskus 2020).

Kasvillisuus- ja luontotyyppiselvityksistä on vastannut FM biologi Minna Takalo FCG Finnish Consulting Group Oy:stä.

8.2.2022

Tausta-aineistot

Luontoselvitysten tausta-aineistoiksi on tiedusteltu uhanalaisrekisterin paikkatietoja (POPELY 4/2020). Lisäksi on tarkistettu myöhemmin hankkeen edetessä Suomen Lajitietokeskuksen avoimen rekisteriaineiston mahdollisia uusia lajihavaintoja alueelta.

Luontotyyppien ja lajiston inventoinnin periaatteet

Inventoinnissa tarkasteltiin alueen yleispiirteitä ja kohdistettiin hankealueelle luontokohteiden arvo-
kohdetarkastelu, jonka taustatietoina hyödynnettiin kartta- ja ilmakuvatarkastelua. Erityisesti tarkas-
teltiin seuraavia luonnon monimuotoisuuden kannalta merkittäviä kohteita:

Erityisesti huomioitavat luonnonarvot (Mäkelä & Salo, 2021):

- Luonnonsuojelulain nojalla suojellut luontotyyppit (LSL 4. luku 29 §)
- Vesilain suojaamat vesiluontotyyppit (VL 2. luku 11 §)
- Uhanalaiset luontotyyppit (Kontula & Raunio, 2018ab)
- Erityisesti suojeltavien kasvilajien esiintymät (LSL 47 § / Luonnonsuojeluasetus (LSA) 22 §)
- Uhanalaisten kasvilajien esiintymät (Hyvärinen ym., 2019)
- Luontodirektiivin liitteen II kasvilajien esiintymät (LSL 5 a § ja 47 §) ja liitteen IV(b) kasvilajien esiin-
tymät (LSL 49 §)

Muut huomioitavat luonnonarvot (Mäkelä & Salo, 2021):

- Silmälläpidettävät, puutteellisesti tunnetut ja alueellisesti uhanalaiset luontotyyppit (Kontula & Raunio, 2018ab)
- Rauhoitettujen (LSL 42 §), silmälläpidettävien (Hyvärinen ym., 2019) ja alueellisesti uhanalaisten (Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, 2021) kasvilajien esiintymät
- Riistalajiston kannalta arvokkaat elinympäristöt
- Metsälain 10 § mukaiset erityisen arvokkaat elinympäristöt (vastaavien kohteiden tarkastelu sisäl-
tyy uhanalaisten luontotyyppien tarkasteluun, metsälain 10§:n kohteita ei selvitetä erikseen, Mä-
kelä & Salo, 2021)
- Muuten suojelullisesti huomioitavien ja arvokkaiden lajien esiintymät sekä muut luonnon moni-
muotoisuuden kannalta huomionarvoiset kohteet

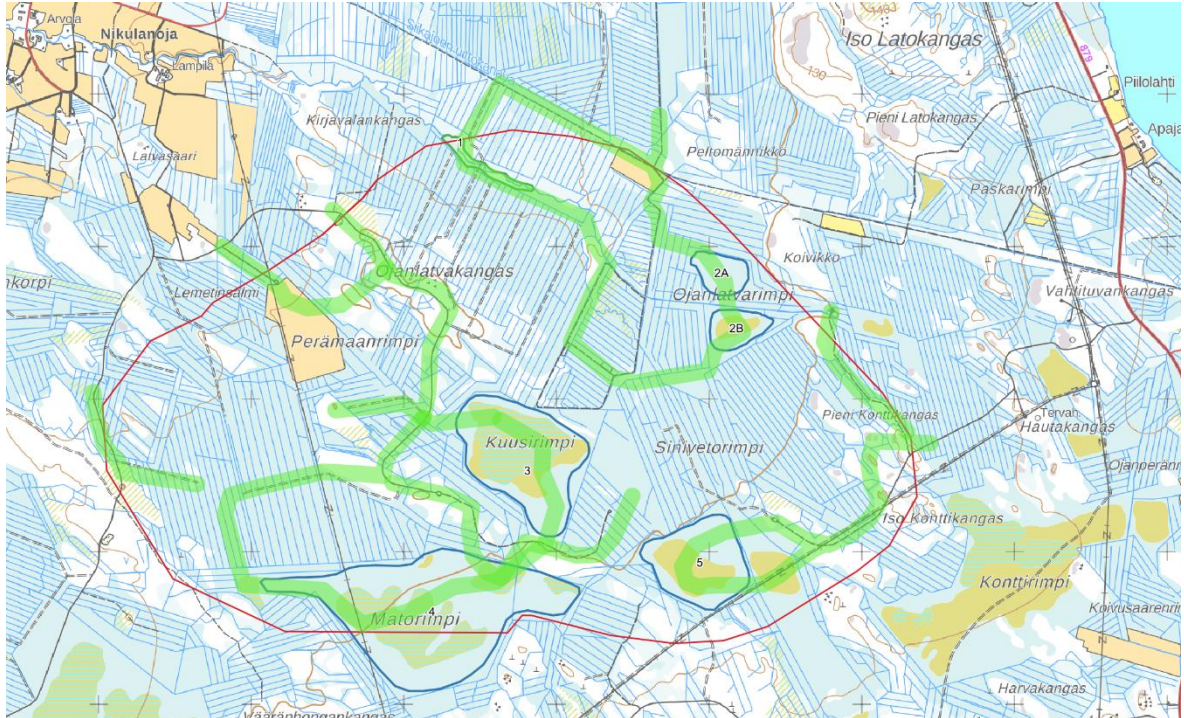
Luontokohteiden arvottaminen

Lajiston ja luontotyyppien sekä niiden muodostamien kokonaisuuksien ja verkostojen perusteella ra-
jatut luontokohteet arvotettiin Suomen ympäristökeskuksen julkaiseman uuden ohjeistuksen (Mä-
kelä & Salo 2021) mukaan neljään eri arvoluokkaan. Arvottamisessa käytettiin tapauskohtaista har-
kintaa kriteerejä soveltaen siten, että kohteen edustavuus ja luonnontilaisuus saattoivat joko laskea
tai nostaa sen arvoa luokkien 2–4 välillä yhden pykälän verran.

Luontokohteiden arvoluokat:

1. Lainsäädännöllä turvatut kohteet
2. Erityisen tärkeät kohteet
3. Monimuotoisuutta turvaavat kohteet
4. Monimuotoisuutta tukevat kohteet

8.2.2022

Kuva 3. Alueen kasvillisuus- ja luontotyyppi-inventoinneissa kuljetut reitit.

3.2 Linnusto

Painuan kanavan tuulivoimapuiston hankealueen sekä sen lähiympäristön pesimälinnustoa on selvitetty vuoden 2020 aikana. Linnustoselvitykset koostuivat hankealueen pesimälinnustoinventoinneista, sisältäen metsäkanalintujen soidinpaikkojen inventointia ja pöllökuunteluita. Linnustoselvitysten maastotöistä vastasi FM Vesa Hyryläinen Tmi Paltamo Pandionista. Hankealueen linnustosta on saatu tietoja myös muiden alueella suoritettujen luontoselvitysten (mm. lepakkoselvitykset, kasvillisuus- ja luontotyyppi-inventoinnit) aikana, minkä lisäksi alueella liikkuneet biologit ovat kykeneviä havainnoimaan useita lajiryhmiä ja arvottamaan luontokohteita samanaikaisesti.

Alueella suoritettujen linnustoselvitysten ensisijaisena tavoitteena oli selvittää suojellisesti arvokaiden lajien esiintymistä hankealueella ja sen lähivaikutusalueella. Selvitysten aikana huomioitiin erityisellä tarkkuudella kaikki suojellisesti huomionarvoiset (Suomen luonnonsuojelulailla (20.12.1996/1096) ja luonnonsuojeluasetuksella (14.2.1997/160) uhanalaisiksi tai erityistä suojelua vaativiksi säädetty lajit, EU:n lintudirektiivin liitteen I lajit (79/409/ETY) ja Suomen Punaisen kirjan uhanalaiset ja silmälläpidettävät lajit sekä alueellisesti uhanalaiset lajit (Hyvärinen ym. 2019)) lintulajit. Lisäksi huomioitiin tuulivoiman linnustovaikutuksille herkeksi tiedetyt lajit sekä pyrittiin rajaamaan mahdolliset linnustollisesti arvokkaat kohteet.

Hankealueella tai sen läheisyydessä sijaitsevien erityistä suojelua vaativien petolintujen pesäpaikkoja tiedusteltiin Metsähallituksen petolintuvastaavalta (Stefan Siivonen, kirjall. ilm.). Muiden petolintu-

8.2.2022

jen tai suojelullisesti arvokkaiden lajien pesäpaikkatietoja selvitettiin Helsingin yliopiston Luonnontieteellisen keskusmuseon yhteydessä toimivan Rengastustoimiston tietokannoista ja sääksirekisteristä (Heidi Björklund, kirjall. ilm.).

3.2.1 Pesimälinnusto

Tietoa alueen pesimälinnustosta hankittiin pesimälinnuston kartoituslaskentamenetelmää soveltamalla. Sovelletun kartoituslaskennan yhteydessä kierreltiin kattavasti hankealueen eri elinympäristöjä etenkin suojelullisesti arvokkaita lintulajeja etsien ja kartoittaen. Samalla saatiin hyvä kuva alueen linnuston yleiskuvasta. Kartoituslaskentoja painotettiin kartta- ja ilmakuvatarkastelun perusteella linnuston kannalta arvokkaiksi arvioituihin elinympäristöihin, kuten alueen soille ja varttuneempiin metsiin. Kartoituslaskentaan käytetty työmäärä hankealueella ja sen lähiympäristössä on yhteensä noin kolme maastotyöpäivää.

Hankealueella toteutettiin kesälle ajoittuvien pesimälinnustoselvitysten lisäksi yleispiirteinen metsäkanalintujen soidinpaikkaselvitys, jossa metsäkanalintujen soidinpaikkoja selvitettiin yhden aamun aikana lajien kiivaimpaan soidinaikaan toukokuun alkupuolella. Selvitys kohdennettiin kartta- ja ilmakuvatarkastelun sekä muun olemassa olevan tiedon perusteella sellaisille alueille, jonne saattaa ennakkotietojen perusteella sijoittua paikallisesti tärkeitä metsäkanalintujen (lähinnä metso ja teeri) soidinalueita. Maastokäynti kohdennettiin erityisesti puustoisille kangasmaa-alueille, varttuneen puuston metsäkuvioille sekä soille ja niiden laiteille. Soidinpaikkaselvityksen aikana pyrittiin etsimään suorien lajihavaintojen lisäksi merkkejä mm. hakomispuista ja jätöksistä. Selvityksen yhteydessä on saatu tietoa myös muista aikaisiin pesintänsä aloittavista lintulajeista. Toisaalta tietoa kanalintujen soidinpaikoista on saatu myös kesän linnustoselvitysten yhteydessä.

Hankealueella toteutettujen pesimälinnustoselvitysten lisäksi tietoa alueen linnustosta on saatu myös kaikkien muiden alueelle kohdennettujen luontoselvitysten yhteydessä.

Taulukko 1. Pesimälinnustoselvitykset

Menetelmä	Ajankohta ja työmäärä
Kartoituslaskennat	27.5.–18.6.2020 (3 pv)
Metsäkanalintujen soidinpaikkojen kartoitus	14.5.2020 (1 pv)
Pesimälinnustoselvitykset	4 maastotyöpäivää
Pöllöselvitykset	23.3.2022, 3.4.2022 (2 pv)

3.2.2 Muuttolinnusto

Kevätmuuton osalta Painuan kanavan alueen kautta muuttavan linnuston nykytilankuvaus perustuu olemassa olevaan aineistoon lähialueilta laadittujen muutonseurantojen perusteella. Aineistoa hyödynnetään myös syysmuuton osalta.

Syysmuuttoa seurattiin viiden päivän ajan aikavälillä 14.9.–14.10.2020 keskittyen lähinnä hanhien sekä petolintujen, erityisesti piekana ja maakotkan, joiden tiedetty syysmuuttoreitti kulkee Perämeren pohjukasta kohti kaakkoa ja siten voi kulkea osittain hankealueen kautta. Lisäksi hyödynnetään samaa olemassa olevaa aineistoa. Syysmuuton tarkkailua suoritettiin yhden tarkkailijan voimin

8.2.2022

vaihtuvista tarkkailupaikoista, joista hankealueen kautta sekä sen lähiympäristössä muuttavaa linnustoa voitiin havainnoida riittävästi. Tarkkailupaikkoina olivat hankealueen luoteisosassa sijaitseva Perämaanrimmen peltoaukea sekä hankealueen pohjoispuolella sijaitseva Oulunevan peltoaukea.

Lähialueilla on viime vuosina laadittu kattavia muuttolinnustoselvityksiä:

- Naulakankaan tuulivoimapuisto (FCG Suunnittelu ja Tekniikka 2016): Tuulivoimapuistoalue sijaitsee lähimmillään lähes välittömästi Painuan kanavan etelä-lounaispuolella. Naulakankaan hankkeessa lintujen muutonseuranta tehtiin kevät- ja syysmuuttokaudella 2015. Kevätmuuttoa seurattiin 11 päivän aikana ja syysmuuttoa 10 päivän aikana. Muutonseurantapäivät pyrittiin ajoittamaan etenkin petolintumuuton kannalta muuton huippupäiviin, sekä hanhien ja kurkien hyviin muuttopäiviin.
- Kokkonevan tuulivoimapuisto, Kestilä (Pöyry Finland Oy 2017): Tuulivoimapuistoalue sijaitsee Painuan kanavan lounaispuolella n. 15 km etäisyydellä. Muutontarkkailut ajoituivat vuodelle 2016 (syysmuutto) ja 2017 (kevätmuutto). Kevätmuuton seuranta oli 3 henkilötyöpäivää ja syysmuuton seuranta 3 henkilötyöpäivää.
- Metsälamminkankaan tuulivoimapuisto, Siikalatva (Airix Ympäristö Oy 2014): Tuulivoimapuistoalue sijaitsee n. 12 km Painuan kanavan etelä-kaakkoispuolella. Muutontarkkailut ajoituivat vuodelle 2013 (syysmuutto) ja 2014 (kevätmuutto). Kevätmuuton seurantaan käytettiin kaikkiaan 14 tarkkailupäivää. Syysmuuton seurantaan käytettiin kaikkiaan 17 päivää, eli kokonaisuutena muutontarkkailut kattoivat peräti 31 päivää hajautettuna optimaalisille muuttopäiville. Kuten Painuan kanavan syysmuutontarkkailussakin, koko havainnoinnin suoritti Vesa Hyöryläinen / Paltamo Pandion.

Mainittujen lähialueiden aineistojen lisäksi hyödynnetään myös kattavia toimivien tuulivoimapuistojen seurantatarkkailuja Simon ja lin rannikolla (FCG Suunnittelu ja Tekniikka 2014–2019): Vuosina 2014–2018 toteutettujen selvitysten kokonaistyömäärä on varsin mittava: Simon ja lin alueella tarkkailua on ollut keväisin ja syksyisin yhteensä 324 maastotyöpäivää.

Yllä mainitun aineiston lisäksi hajanaista lisätietoa seudun kautta muuttavasta linnustosta on saatu kaikkien hankealueella laadittujen linnustoselvitysten yhteydessä.

3.3 Eläimistö ja EU:n luontodirektiivin liitteen IV (a) eläinlajit

EU:n luontodirektiivin liitteessä IV (a) mainitun eläinlajiston osalta hankealueella toteutettiin erillinen lepakkoselvitys (Kappale 3.3.1). Muun hankealueella mahdollisesti esiintyvän direktiivilajiston esiintymispotentiaalia on tarkasteltu maastoselvitysten yhteydessä eri lajeille soveltuvien elinympäristöjen kautta ja lajien esiintymiseen on kiinnitetty huomiota kaikkien alueella toteutettujen luontoselvitysten yhteydessä. Myös muiden tavanomaisten lajien osalta tiedot perustuvat pääosin alueella toteutettujen luonto- ja linnustoselvitysten yhteydessä tehtyihin yleispiirteisiin havaintoihin ja yleistietoon nisäkkäidemme levinneisyydestä sekä lajien esiintymispotentiaaliin hankealueen biotoopeissa.

Erityishuomioita kiinnitettiin eri lajien mahdollisiin lisääntymis- ja levähdyspaikkoihin, tärkeisiin ruokailualueisiin sekä eri lajeille tyypillisiin elinympäristöihin. Viitasammakon potentiaalisia elinympäristöjä kierreltiin toukokuun ensimmäisten lämpimien päivien aikana, eli lajin otolliseen soidinaikaan, linnustoselvitysten yhteydessä.

3.3.1 Lepakkoselvitys

Lepakkoselvitysten tarkoituksena oli selvittää hankealueella esiintyvää lepakkolajistoa sekä mahdollisia lepakoille tärkeitä ruokailualueita ja lisääntymis- ja levähdyspaikkoja. Lepakkoselvitykset toteutettiin lajiryhmän inventointisuositusten mukaisesti aktiivisella detektoriselvityksellä kesäkuun ja elokuun välisenä aikana (SLTY 2012). Selvityspäivämäärät olivat 29.–30.6., 18.–19.7. ja 19.–20.8.2020.

8.2.2022

Lepakoille sopivien lisääntymis- ja levähdyspaikkojen (mm. kolopuut ja vanhat rakennukset) sekä potentiaalisten ruokailualueiden esiintymiseen kiinnitettiin huomiota myös muiden hankealueella suoritettujen luonto- ja linnustوسelvitysten yhteydessä.

Lepakkoselvitys toteutettiin ns. aktiivisella detektorikartoituksella. Aktiivikartoituksessa hankealueen ja sen lähialueiden metsäautoteitä ja muita kulku-uria kuljettiin kävellen tai hiljalleen autolla ajaen (noin 5–15 km/h), ja samalla detektorin (Petterson D 240X) avulla lepakoita havainnoiden. Pohjoisen valoisissa kesäöissä lepakoista saadaan usein myös näköhavaintoja, jotka pyritään mahdollisuuksien mukaan määrittämään lajilleen detektorin avulla. Aktiivikartoitus ajoittui noin auringon laskun ja nousun väliseen aikaan. Kartoituskierrokset toteutettiin riittävän tyyninä ja lämpiminä öinä, jolloin lepakoiden arvioitiin ruokailevan aktiivisesti.

4 KASVILLISUUS JA LUONTOTYYPIT

4.1 Yleiset kasvillisuusolosuhteet

Oulujärven länsiosat sijaitsevat keskiboreaalaisella Pohjanmaan (3a) metsäkasvillisuusvyöhykkeellä. Soiden osalta hankealue sijoittuu Suomenselän ja Pohjois-Karjalan aapasoiden (3a) alueelle. Laajemmin tarkasteltuna Oulujärven länsipuolella kallioperä koostuu happamista kivilajeista eli graniitista ja kneissistä, joten hankealueen potentiaali vaateliaamman kalkkivaikutteisen lajiston esiintymiselle on vähäinen ja alueen suot ovat pääosin karuja. Hankealue sijoittuu yhdelle 3. jakovaiheen valuma-alueelle (Nikulanoja, 57.046).

Alueellisesti tarkastellen Vaalan kunnan lounaisosassa tyypillisesti luontoarvot liittyvät laajoihin rimpisiin soihin, joista edustavimmat ovat suojele- ja Natura-verkostossa. Lehtojen ja vanhojen metsien kohteita seudulla on hyvin vähän.

4.2 Luonnonympäristön yleiskuvaus

4.2.1 Metsät

Painuan kanavan selvitysalueelle sijoittuu niukasti varsinaisia kivennäismaan metsätyyppejä. Alueen pohjoisosissa, Ojanlatvakankaan ympäristössä esiintyy *variksenmarja-puolukkatyyppin* (EVT) mäntyvaltaisen kuivahkon kankaan tasaikäisiä ja nuoria kasvatusmetsiä. Alueen metsäkuvioiden ikä vaihtelee nuorista taimikoisista noin 30-60 vuotiaisiin männiköihin. Sekapuustoisia tuoreen kankaan kuviota ja ruohokorpimuuttumia sijoittuu Ojanlatvakankaan ja Perämaanrimmen peltoalueen välille. Alueen pohjoisosissa, kivennäismaapohjalla on useita päätehakkuualoja. Turvemaiden metsät ovat tiuhaan ojitettuja, ja pääosa alueen metsäkuvioista on suometsiä.

8.2.2022

Painuan kanavan selvitysalueelta ei tunnistettu luontokohderajauksella huomioitavia metsien luontoarvoja. Iäkkäämmän metsän kuvioita alueelle ei sijoitu. Selvitysalueen pohjoisosissa esiintyy vartunutta turvekankaan männikköä.

Kuva 4. Hankealueen pohjoisosan nuorten kehitysvaiheiden talousmetsiä.

Kuva 5. Hankealueella on runsaasti muuttumavaiheen suometsiä. Isovarpu- ja pallosararämeen ojikkoo Kussirimen itäpuolella

8.2.2022

Kuva 5. Hankealueen pohjoisosiin sijoittuvaa puolukaturvekankaan tasaikäistä talousmetsää.

4.2.2 Suot

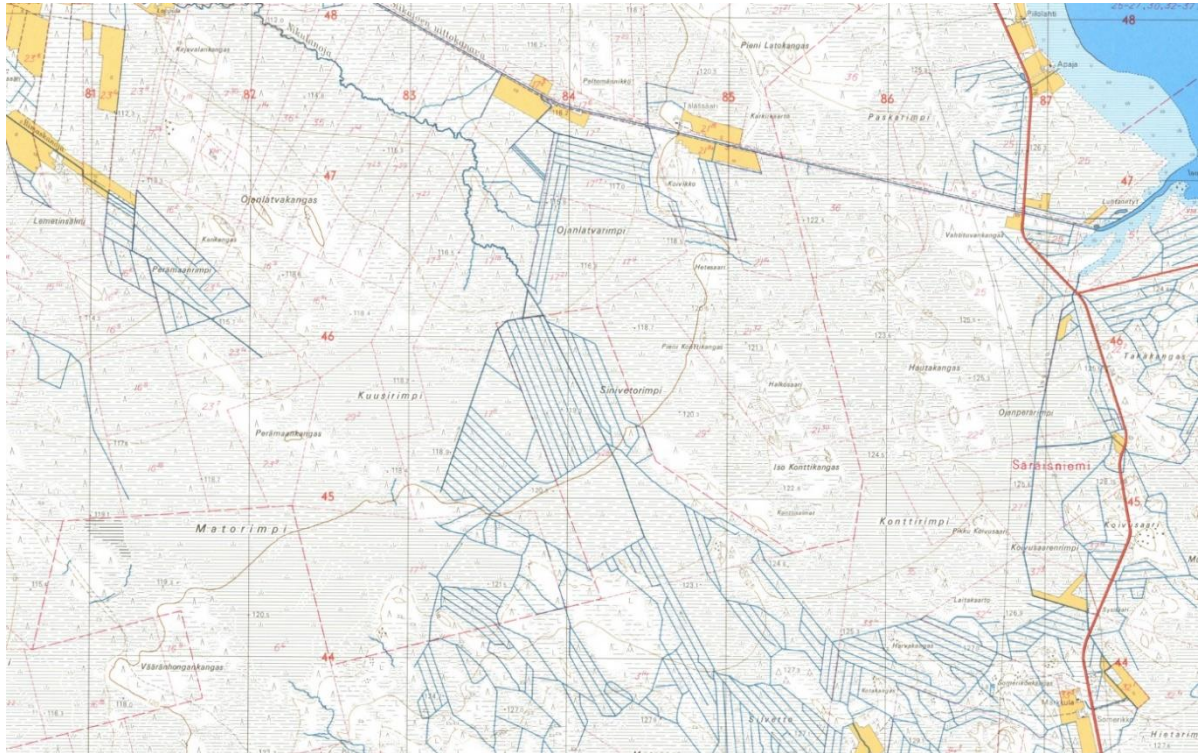
Hankealue on alun perin yhtenäistä Matorimmen-Konttirimmen-Paskarimmen-Ojanlatvarimmen muodostamaa laajaa aapasuokokonaisuutta, jonka Siikajoen uittokanavan kaivaminen on ensimmäisenä katkaissut. 1970-luvun peruskartalta (kuva 7) nähdään, että Sinivetorimmen alueelle on alettu toteuttamaan voimakkaita ojituksia ja laajan rimpialueen vesiä on johdettu Nikulanojan kautta Neitävänjokeen ja Siikajokeen. Muut hankealueen rimpisuot ovat olleet 1970-luvulla vielä laajasti ojittamattomia ja yhtenäisiä kokonaisuuksia Oulujärven länsipuolella, missä rimpisten aapasoiden alue on ollut varsin mittava. Nykytilanteessa aiemmin laajan yhtenäisen suoaltaan alueet ovat vahvasti ojitettuja ja suoluontotyyppien kannalta luonnontilaisen kaltaisena säilyneitä ovat ainoastaan Matorimmen ja Kuusirimmen märimmät osat, jotka rajattiin hankkeessa huomioitaviksi luontokohteiksi.

Hankealue on lähes kauttaaltaan ns. suometsien vallitsemaa, joten entisten avoimien rimpinevojen ojitusten jälkeen alueella esiintyy runsaasti eri kehitysvaiheissa olevia turvekankaita. Runsaimmin esiintyy varpu- ja puolukaturvekankaita (Ptkg II) sekä tupasvilla- ja sararämeiden sekä lyhytkortisten kalvakkanevojen kuivakkoja ja muuttumia.

Kuusirimmen pohjoispuolelle sijoittuu hyvin vahvasti käsiteltyjä nuoria suopohjaisia metsiä, useita päätehakkuita, aurattuja metsäpohjia ja pienialaisia riistapeltoja entisillä metsäkoneen ajourilla.

Alueen luontoarvot liittyvät rimpisiin suoalueisiin, jotka laajan suoaltaan runsaista ojituksista huolimatta ovat säilyttäneet ominaispiirteitään. Alueen soille on tyypillistä lyhytkortisuus ja rimpisyys. Alue on hiekkamaan soiden seutua ja ojitusten vaikutukset soilla ulottuvat melko kauaskin näkyen suon vesitasapainossa. Vesitasapainon muutokset ovat aiheuttaneet valkopiirtoheinäisiä rimpäiä etenkin Matorimmelle.

8.2.2022

Kuva 6. Ote vanhasta peruskartasta vuodelta 1973. Peruskartta 1:20 000 Säräisniemi N:o 3414 08. ©. MML, vanhat painetut kartat 2022.

8.2.2022

Kuva 7. Alueen metsistä suurin osa on turvepohjaisia suometsiä, kuvassa varputurvekankaan kasvatusmetsää alueen itäosissa.

Kuva 8. Matorimmen sararämeen ja lyhytkorsinevan yhdistelmää hankealueen eteläosissa.

8.2.2022

4.2.3 Vesistöt ja pienvedet

Hankealue sijoittuu vesistöalueiden pääjaossa Siikajoen vesistöalueelle (57). Kolmannen valuma-aluejaon osalta hankealue sijoittuu Nikulanojan valuma-alueelle (57.046) sekä hyvin pienellä osuudella alueen lounaisosassa Syväpuron valuma-alueelle (57.047).

Hankealueelta vetensä keräävä Nikulanoja virtaa kohti Neittävänjokea hankealueen pohjoisosissa. Ojan varrelta on rajattu puustoltaan edustavampi luontokohteena huomioitava alue. Pääosin Nikulanojan varren metsiä on käsitelty talousmetsänä, eikä säästökohteita ja edustavampaa puustoa esiinny. Nikulanoja on alueella kangasmaan ja ojitetujen turvekankaiden rajalla virtaava uoma, jonka vesi on hyvin humuspitoista. Uomaan on johdettu metsätalouden kuivatusvesiä ja sitä on oikaistu.

Painuan kanavan hankealueelle ei sijoitu vesilain suojaamia luontotyyppejä; lähteitä tai lähteisiä soita eikä edustavia pieniä virtavesiä.

Hankealueen koillispuolelle sijoittuu kulttuuriperinnön suojelukohteena Siikajoen uittokanava. Tämä 1900-luvun alussa rakennettu kanava on toiminut tukinuittoväylänä Oulujärven ja Siikajoen vesistön välillä. Kanavan alkuosa sijoittuu Painuanlahden luonnonsuojelualueelle.

Kuva 9. Hankealueen pintavedet muodostuvat turvekankaiden ojikoista.

4.2.4 Sähkönsiirtoreitin luontoarvot

Hankealueelle sijoittuu osuus Kajaven 110 kV voimalinjasta Sinivetorimpien alueella, missä esiintyy ruohoista rimpinevaa ja suon mesotrofiaa ilmentävää sekä vaateliaampaa kasvilajistoa, kuten suopunakämmekkää, vaaleasaraa, kaitakämmekän ja punakämmekän risteymää, villapääluikkaa ja rimpivihvilää. Kajaven voimalinjan alueella maasto on luontoarvojen osalta turvekangasta Konttirimmen laajemman suoalueen pohjoispuolella. Ilmakuvan perusteella Kajaven 110 kV voimajohtoalue ylittää hankealueen ulkopuolella matalan moreeniselänteen, jolla on kalliopaljastumia sekä laiteitaan ojitetun suoalueen ennen yhdistymistä Fingridin YVA-menettelyssä olleen Järvilinnan (Joroinen-Vaala, 400 kV + 110kV) voimajohtokäytävän alueella olevaan sähköasemaan.

8.2.2022

4.3 Arvokkaat luontokohteet

Arvokkaiksi luontokohteiksi luetaan kohteet, joiden olemassaolo merkittävästi lisää tarkasteltavan alueen luontoarvoja ja säilyttää luonnon monimuotoisuutta. Valtakunnallisesti arvokkaimmat luontotyyppit on lueteltu luonnonsuojelulaissa (LSL 29§). Vesilain 2 luvun 11 §:ssä on luonnontilaisten pienvesien muuttamiskielto. Metsälaki (Metsäl 10 §) määrittelee metsätaloustoimissa huomioitavia erityisen tärkeitä elinympäristöjä, jotka ilmentävät luonnon monimuotoisuutta ja ne on hyvä huomioida myös muussa maankäytön suunnittelussa.

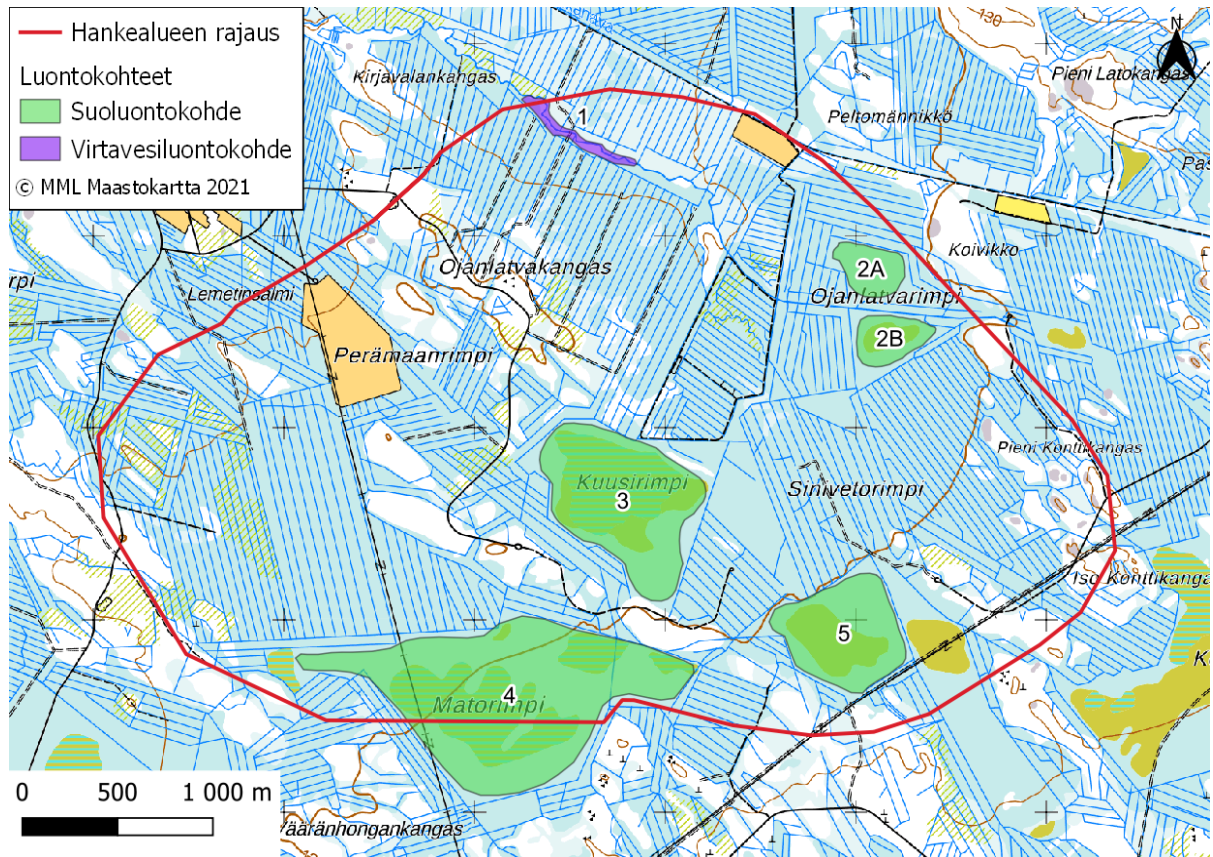
Suomen toisessa luontotyyppien uhanalaisuusarvioinnissa (Kontula ym. 2018) luontotyyppien uhanalaisuutta on tarkasteltu yleisesti koko maassa sekä erikseen Pohjois-Suomessa ja Etelä-Suomessa. Oulujärven länsipuolen alue sijoittuu keskiboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeelle, joka luetaan luontotyyppien uhanalaisuuden aluejaossa *Etelä-Suomeen*. Luontotyyppiä suojellaan tai huomioidaan maankäytössä luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi ja lajien elinympäristöjen säilyttämiseksi. Arvokkaalla luontotyyppillä esiintyy usein myös arvokasta eliölajistoa. Arvokkaiden luontotyyppien lisäksi maankäytön suunnittelussa huomioitavia kohteita ovat uhanalaisten, ja varsinkin erityisesti suojeltavien eliölajien (LSL 46 § ja 47 §) esiintymät, sekä EU:n luontodirektiivin liitteiden IV a tarkoittamien eläinlajien lisääntymis- ja levähdysalueet tai liitteen II ja IV b kasvilajien esiintymät (LSL 49 §).

Tässä selvityksessä luontokohteiden arvottamisessa on sovellettu Ympäristöministeriön ja Suomen Ympäristökeskuksen laatiman uuden oppaan ohjeistusta, joka tuo maankäytön suunnittelulle suositukset hyviksi käytännöiksi luontoarvojen huomioimisesta (Mäkelä & Salo 2021). Arvoluokittelua on esitelty tarkemmin menetelmäkuvauksessa (luku 3.1). Lisäksi suoluontokohteiden arvottamisessa ja luonnon-tilan määrittelyssä on huomioitu Valtioneuvoston periaatepäätös soiden ja turvemaiden kestävästä ja vastuullisesta käytöstä ja suojelusta (Valtioneuvosto 2012).

Painuan kanavan tuulivoimapuiston hankealueella ei esiinny luonnonsuojelulain 29 §:n mukaisia arvokkaita luontotyyppiä, vesilain 2 luvun 11 §:n määritelmän mukaisia arvokkaita ja luonnontilaisia pienvesiä tai lajiston perusteella *lainsäädännöllä suojattuja* kohteita (arvoluokka 1). Hankealueelta paikannettiin ja rajattiin kaksi *erityisen tärkeää* suoluontokohdetta, Matorimpi ja Kuusirimpi (arvoluokka 2) sekä kolme pienempää, *monimuotoisuutta turvaavia ja tukevia* virtaveden lähiympäristön tai suoluonnon huomioitavaa kohdetta (arvoluokka 3. ja 4.). Metsäkeskuksen (Suomen Metsäkeskus, 2022) avoimen tietokannan perusteella tarkastellulla hankealueella ei sijaitse Kemera-ympäristötukikohteita, eikä alueelle sijoitu metsäsuunnittelussa huomioituja metsälain 10 §:n mukaisia erityisen arvokkaita elinympäristöjä.

Luontokohteiden sijainnit on esitetty kuvassa 11, kohteiden kuvailu sekä havaitut lajistoarvot ja kohteen arvoluokka taulukossa 2.

8.2.2022

Kuva 10. Hankealueelta rajatut ja arvotetut luontokohteet. Numerointi vastaa taulukon 2 numerointia.

8.2.2022

Taulukko 2. Hankealueelta rajatut, arvaluokitellut luontokohteet. Kohteen numero viittaa kuvan 8 kuvionumerointiin. Luontotyyppien uhanalaisuus on esitetty sekä Etelä-Suomen että koko maan osalta (Etelä-Suomi / Koko maa) Kontula ym. 2018 mukaisesti. Uhanalaisuusluokitus; DD puutteellisesti tunnettu, LC elinvoimainen, NT silmälläpidettävä, VU vaarantunut, EN erittäin uhanalainen, CR äärimmäisen uhanalainen, RT alueellisesti uhanalainen, EVA Suomen kansainvälinen erityisvastuulaji.

Nro	Nimi	Lyhyt kuvaus	Arvo-luokka	Luontotyyppien uhanalaisuus, huomionarvoinen lajisto	Lisätietoja
1	Nikulanoja	Alueen suovesien entinen laskupuro. Nykytilassa uomaltaan paikoin luonnontilaisen kaltainen, pääosin ranta-metsät käsiteltyjä. Rajatulla alueella ei ole luontotyyppiä latvapuro. Rajattu alue puustoltaan monimuotoinen ja uoma ei täysin suoristettu. Paikallisesti monimuotoisuutta lisäävä kohde.	4	Havumetsävyöhykkeen purot ja pikkujoet (VU/EN),	luonnontila heikko, mikä laskee arvo-luokkaa
2	Ojanlatvarimmen suot	Hankealueen itäosissa sijaitseva pienialainen suoalue, jonka vesitalous on osittain säilynyt laajemman suoaltaan runsaasta ojituksesta huolimatta. Tupasvillarahkarämettä ja osin rimpistä lyhytkorsikalvakkanevaa ja -rämettä. Paikallisesti monimuotoisuutta lisäävä kohde.	3	tupasvillarämeet (VU/NT), lyhytkorsirämeet (VU/NT), kalvakkanevat (VU/NT)	luonnontila heikentynyt ja pieni koko laskevat arvo-luokkaa
3	Kuusirimpi	Melko luonnontilaisena laajemman suoaltaan ojituksista huolimatta säilynyt rimpinevojen ja nevarämeiden kokonaisuus. Pieniä metsäsaarekkeitä. Oligo-mesotrofinen. Rimpistä kalvakkanevaa, rahkasammal- ja ruopparimpinevarämettä. Laiteltaan tupasvilla- ja pallosararämettä sekä kangasrämettä.	2	rimpinevat (EN/LC), kalvakkanevat (VU/NT), rimpinevarämeet (EN/LC), tupasvillarämeet (VU/NT), pallosararämeet (VU/NT), kangasrämeet (EN/VU), suopunäkämme (NT), rimpivihvilä (RT), vaaleasara (EVA)	luonnontila kohtalainen
4	Matorimpi	Kuusirimmen kaltainen, aikoinaan samaa suoallasta. Melko luonnontilaisena ojituksista huolimatta säilynyt ruohoisten rimpinevojen ja nevarämeiden kokonaisuus. Itäosassa oja kuivattaa, mutta vain hieman. Lännessä voimalinja halkoo siniheinäjän-teistä suota, pylväspaikoilla kuivahtamista. Pohjoisosassa laajoja valkopiirtoheinärimpiä, joukossa ruskopiirtoheinää. Oligo-mesotrofinen. Rahkasammalrimpinevarämettä, paikoin ruohoisuutta, siniheinäjän-teitä ja lyhytkorsinevaa. Ruoppaisuus puuttuu. Laiteltaan tupasvilla- ja pallosararämettä sekä isovarpu- ja kangasrämettä.	2	rimpinevat (EN/LC), kalvakkanevat (VU/NT), rimpinevarämeet (EN/LC), tupasvillarämeet (VU/NT), pallosararämeet (VU/NT), kangasrämeet (EN/VU), kalvakkärämeet (VU/NT), suopunäkämme (NT), vaaleasara (EVA), ruskopiirtoheinä (NT, RT), keräpäärahkasammal (indikaattori)	luonnontila kohtalainen-hyvä
5	Sinivetorimpi E	Isomman ojitetun suoaltaan alueella, laiteiltaan ojitettu ruohoisen rimpinevan, kalvakkanevan ja tupasvilla-isovarpu- ja pallosararämeiden muodostama pääosin mesotrofinen nevarämeystelmä, joka on alueellisesti melko yleistä suotyyppiä. Voimajohto sijoittuu kohteelle. Paikallisesti monimuotoisuutta lisäävä kohde.	3	rimpinevat (EN/LC), kalvakkanevat (VU/NT), rimpinevarämeet (EN/LC), tupasvillarämeet (VU/NT), mienotrofiset lyhytkorsinevat (VU/NT) rimpivihvilä (RT), vaaleasara (EVA), suopunäkämme (NT), kaitakämme (VU)	heikentynyt luonnontila

8.2.2022

Kuva 11. Matorimmen siniheinäjanteiden ja valkopiirtoheinärimpien kirjavoimaa nevarämettä. Matorimmen pohjois- ja länsiosissa esiintyy myös silmälläpidettävää ja alueellisesti uhanalaista ruskopiirtoheinää.

4.4 Uhanalainen ja alueellisesti merkittävä kasvilajisto

Hankealueelta ennen maastoseelvityksiä hankitun uhanalaisrekisteritiedon (Eliölajit -tietokanta, 2020) perusteella alueelta ei ollut tiedossa uhanalaisstatuksen omaavaa lajistoa (CR, EN, VU) tai direktiivilajiston esiintymiä. Laji.fi -tietokannan (Suomen lajitietokeskus, 2022) tarkastelulla hankealueelta on tiedossa aiempia lajihavaintoja soiden huomionarvoisista lajeista.

Hankealueen maastoinventoinneissa ei paikannettu uhanalaisuusluokituksessa varsinaisesti uhanalaisia (EN, CR, VU) lajeja. Maastoinventoinneissa (2020) alueen rimpisiltä soilta havaittiin silmälläpidettävää (NT) suopunäkämmeä (*Dactylorhiza incarnata* ssp. *incarnata*), Suomen kansainvälisiin erityisvastuulajeihin lukeutuvaa vaaleasaraa (*Carex livida*) sekä alueellisesti uhanalaista (RT) rimpivihvilää (*Juncus stygius*) ja alueellisesti uhanalaista sekä silmälläpidettävää (NT, RT) ruskopiirtoheinää (*Rhynchospora fusca*). Kaikki edellä mainitut lajit indikoivat rajattujen suoluontokohteiden mesotrofiaa. Vanhoina havaintotietoina alueelta on myös kyseiset lajit sekä mm. kaitäkämme ja punäkämme risteymää (*D. incarnata* x *traunsteineri*) ja lapinkämme (*D. majalis* ssp. *lapponica*), joiden havaintotietoja sijoittuu Sinivetorimmen alueella olevan Kajaven voimalinjan alueelle. Kesän 2022 inventoinneissa lapinkämmeä ei havaittu, mutta lajia saattaa silti edelleen esiintyä alueen rimpisillä mesotrofisilla soilla. Vanhoissa havaintotiedoissa hankealueelta on runsaasti havaintopaikkoja vaaleasarasta, alueilla, jotka ovat nykyisin vanhoilla ojikkoalueilla ja turvekankailla.

Lisäksi alueen vanhoissa havaintotiedoissa esiintyy soiden ravinteisuutta indikoivaa lajistoa, kuten vilpääluikkaa, äimäsaraa, hoikkavillaa, ruskopiirtoheinää. Osa vanhoista havaintotiedoista on paikkatiedon osalta epätarkkoja, joten kyseiset lajiesiintymät ovat todennäköisesti alueen rimpisillä soilla.

8.2.2022

5 LINNUSTO

5.1 Pesimälinnusto

Painuan kanavan tuulivoimapuiston hankealueella toteutetuissa pesimälinnustaselvityksissä havaittiin yhteensä noin 48 alueella pesiväksi tulkittavaa lintulajia.

Hankealue sijoittuu kohtalaisen rauhalliselle suo- ja metsäalueelle, jossa ihmistoiminta on luontaisesti melko vähäistä, voimakasta metsätaloustoimintaa lukuun ottamatta. Suurin osa alueen metsäpohjista on entistä rämevaltaista turvemaata, joka on ojitusten myötä muuttunut puolukka- ja varputurvekankaaksi. Osa soista on ojittamattomia avosoita. Varsinaisia hiekka- ja moreenimaiden kangasmetsiä hankealueelle sijoittuu vain vähän, lähinnä Ojanlatvankankaalle sekä Pieni Konttikankaalle. Alueen puusto on yleisesti nuorta.

Alueen linnusto koostuu pääasiassa alueellisesti yleisistä ja varsin tavanomaisista karujen metsätalousalueiden lintulajeista sekä suolajeista. Kuusirimmen ja Matorimmen ojittamattomat keskiosat toimivat jossain määrin suolintulajien elinympäristönä.

Varpuslintulajisto koostuu pääasiassa alueellisesti tavanomaisesta lajistosta: metsän yleislajeista, havumetsälajeista ja vanhan metsän lajeista (luokittelu: Väisänen ym. 1998). Pesimälinnustaselvitysten perusteella alueen runsaslukuisimmat pesimälajit ovat pajulintu, peippo, harmaasieppo ja metsäkirvinen.

Hankealueen soilla esiintyy alueen soille tyypillinen kahlaajalajisto, kuten liro, kapustarinta, taivaanvuohi ja pikkukuovi, mutta lajien parimäärät ovat alhaiset. Myös kurkia pesii soilla useita pareja. Yhtäkään hankealueen suota ei voida pitää linnustollisesti erityisen merkittävänä. Hankealueen lähiympäristössä on kuitenkin linnustollisesti huomattavasti arvokkaampia soita.

Metsähallituksen petolinturekisterin mukaan hankealueella ei sijaitse tiedossa olevia erityisesti suojeltavien lajien pesäpaikkoja (Stefan Siivonen, kirj. tiedonanto). Lähin tällainen laji kuitenkin pesii hankealuerajauksesta alle yhden kilometrin etäisyydellä. Lähimpään voimalaan etäisyyttä on n. 1,5 km. Luonnontieteellisen keskusmuseon Sääksirekisterin mukaan hankealuetta lähin aktiivinen sääksen pesäpaikka sijaitsee n. 1,5 km etäisyydellä hankealuerajauksesta ja vajaan 2 km etäisyydellä lähimmästä voimalasta. Rengastustoimiston mukaan kanahaukan pesäpaikka sijaitsee hankealuerajauksella n. 700 metrin etäisyydellä lähimmästä voimalasta.

Tehdyssä kanalintujen soidinpaikkaselvityksessä hankealueelta ei löydetty merkittäviä metson soidinpaikkoja. Merkittäväksi soidinkeskukseksi katsotaan soidin, jolla soi kolme tai useampi kukkoa ja biotoopiltaan paikka soveltuu pysyväksi metson soidinpaikaksi. Yksinäinen soiva kukko havaittiin pesimälinnustokartoitusten yhteydessä. Hankealueen ympäristössä metson soidinpaikkoja kuitenkin sijaitsee useita. Isompia teeren soidinkestittymiä todettiin kaikilla hankealueen isommilla avosuokohdeilla (3 kpl). Lisäksi teeriä oli tasaisesti ja runsaasti koko hankealueella. Latvasoidinta kuului toukokuun maastopäivinä eri puolilta aluetta. Yksittäisiä koiraita oli soitimella myös siellä täällä metsäteillä. Lisäksi muutamia pyypareja pesii hankealueella.

Alueen pöllöselvityksissä hankealueen läheisyydessä havaittiin viirupöllö hankealueen pohjoisrajan tuntumassa. Helmipöllö havaittiin hankealueella noin 400 metrin etäisyydellä lähimmästä voimalaitoksista.

8.2.2022

5.2 Suojelullisesti huomionarvoiset lajit ja linnustollisesti arvokkaat kohteet

Havaituista varmasti tai todennäköisesti pesivistä 48 lajista 21 lajia on suojelullisesti huomionarvoisia. Useat huomionarvoiset lajit ovat kuitenkin alueellisesti melko tavanomaisia, vaikka niiden kannanhoidon onkin ollut taantuma. Lajit ja niiden suojelustatus on esitetty taulukossa 3. Lajeista valtakunnallisesti uhanalaisiksi (vähintään VU, vaarantunut) luokiteltuja on neljä (sinisuohaukka, pyy, hömötäinen ja pajusirkku). Alueella ei esiinny luonnonsuojelulain ja -asetuksen nojalla erityistä suojelua vaativaksi säädettyjä lajeja. Erittäin uhanalaiseksi (EN) luokiteltu hömötäinen on alueella varsin yleinen. Suojelullisesti huomionarvoisten lajien määrää lisää erityisesti hankealueen suot, joilla pesivistä lajeista huomattavalla osalla on jokin suojelustatus.

Taulukko 3. Hankealueen pesimälinnustosselvitysten aikana havaitut suojelullisesti arvokkaat lintulajit. Uhex = Suomen lajien uhanalaisuusluokittelu (EN = erittäin uhanalainen, VU = vaarantunut, NT = silmälläpidettävä ja RT = alueellisesti uhanalainen (Regionally Threatened) [3a = Pohjanmaa], Lsl. = Suomen luonnonsuojelulain ja -asetuksen nojalla uhanalainen laji, KVI = Suomen kansainvälinen vastuulaji, EU = EU:n lintudirektiivin liitteen I laji. Elinympäristö: pesimälajien elinympäristöluokittelu Väisäsen ym. (1998) mukaan.

Laji	Uhex	RT 3a	Lsl.	KVI	EU	Elinympäristö
Laulujoutsen				x	x	Karut sisävedet
Tavi					x	Karut sisävedet
Sinisuohaukka	VU				x	Suot
Ampuhaukka					x	Havumetsät
Pyy	VU				x	Havumetsät
Teeri				x	x	Metsän yleislajit
Metso		RT		x	x	Vanhat metsät
Kurki					x	Suot
Kapustarinta					x	Tunturit
Taivaanvuohi	NT					Kosteikot
Valkoviklo	NT			x		Suot
Liro	NT	RT		x	x	Suot
Pikkukuovi						Suot
Palokärki						Vanhat metsät
Keltavästäräkki		RT	U			Suot
Leppälintu				x		Havumetsät
Hömötäinen	EN					Metsän yleislajit
Närhi	NT					Havumetsät
Järripeippo	NT	RT				Metsän yleislajit
Pohjansirkku	NT	RT	U			Havumetsät
Pajusirkku	VU					Kosteikot

Painuan kanavan tuulivoimapuiston hankealueelta tunnistetut linnustollisesti arvokkaat kohteet koostuvat alueen suokohteista. Linnustollisesti arvokkaat kohteet on huomioitu arvokkaiden luontokohteiden rajauksissa (taulukko 2, liite 1).

Lähimmillään noin 1,6 km etäisyydelle hankealueen eteläpuolelle sijoittuu Suomen kansainvälisesti (IBA 024) ja kansallisesti (FINIBA 820183) tärkeä lintualue Oulujärven länsipuolen suot. Painuanlahti (FINIBA 820111) sijaitsee n. 2,4 km etäisyydellä aluerajauksesta itään.

8.2.2022

5.3 Alueen kautta muuttava linnusto

Painuan kanavan hankealue ei sijaitse valtakunnallisesti tärkeillä lintujen muuttoreiteillä. Pohjois-Pohjanmaan alueella lintujen muutto keskittyy voimakkaasti Perämeren rannikkovyöhykkeelle. Selvät maanpinnanmuodot, kuten meren ja suurten järvien rannikot sekä suuret jokilaaksot muodostavat muuttolinnuille tärkeitä muuton suuntaajia eli ns. johtolinjoja. Painuan kanavan hankealue sijaitsee kaukana tällaisista valtakunnallisesti merkittävistä muuttoreiteistä. Lähin alueellisesti merkittävä muuttoa ohjaava tekijä on Oulujärvi, jonka molemmiin puolin muuttoreitit jossain määrin tiivistyvät. Itäisin suunniteltu voimala sijaitsee noin 3 km Oulujärven länsipuolella. Muuttajamäärät alueella ovat selvästi pienemmät kuin esimerkiksi Perämeren rannikkoa seuraavalla valtakunnallisesti merkittävällä muuttoreitillä. Yleisesti sisämaa-alueella lintujen muutto on yksilömäärältään vähäistä ja luonteeltaan hajanaista. Alueellisesti tärkein yksittäinen hanhien ja kurkien levähdys- ja ruokailualue Pelson peltoalue sijaitsee noin 10–15 km etäisyydellä hankealueen luoteispuolella (Luontokuva Pekka Helo 2014). Alueen levähtävien muuttolintujen määrät ovat kuitenkin etenkin syksyisin vähentyneet merkittävästi viime vuosina. Myös hankealueen eteläpuolelle sijoittuvalla Rumala-Kuvaja-Oudonrimpien suoalueella (IBA-alue ja Natura-alue) on alueellista merkitystä lintujen pesimä-, lepäily- ja ruokailualueena.

Painuan kanavan hankkeeseen liittyvän syysmuuttoselvityksen ja lähialueilla toteutettujen muuton-tarkkailuiden perusteella tuulivoimarakentamisen kannalta merkittävimmät alueen kautta muuttavat lajit ovat valkoposki- ja metsähanhi, kurki ja piekana. Muiden lajien osalta havaittu muutto oli kaikissa havaintopisteissä yksilömäärältään vähäistä ja luonteeltaan hajanaista, eikä selkeitä muuttoreittien tiivistymiä havaittu.

Alla käsitellään olemassa olevan havaintoaineiston ja laaditun syysmuutontarkkailun perusteella hankkeen kannalta merkittävimpien lajien syys- ja kevätmuuton nykytila.

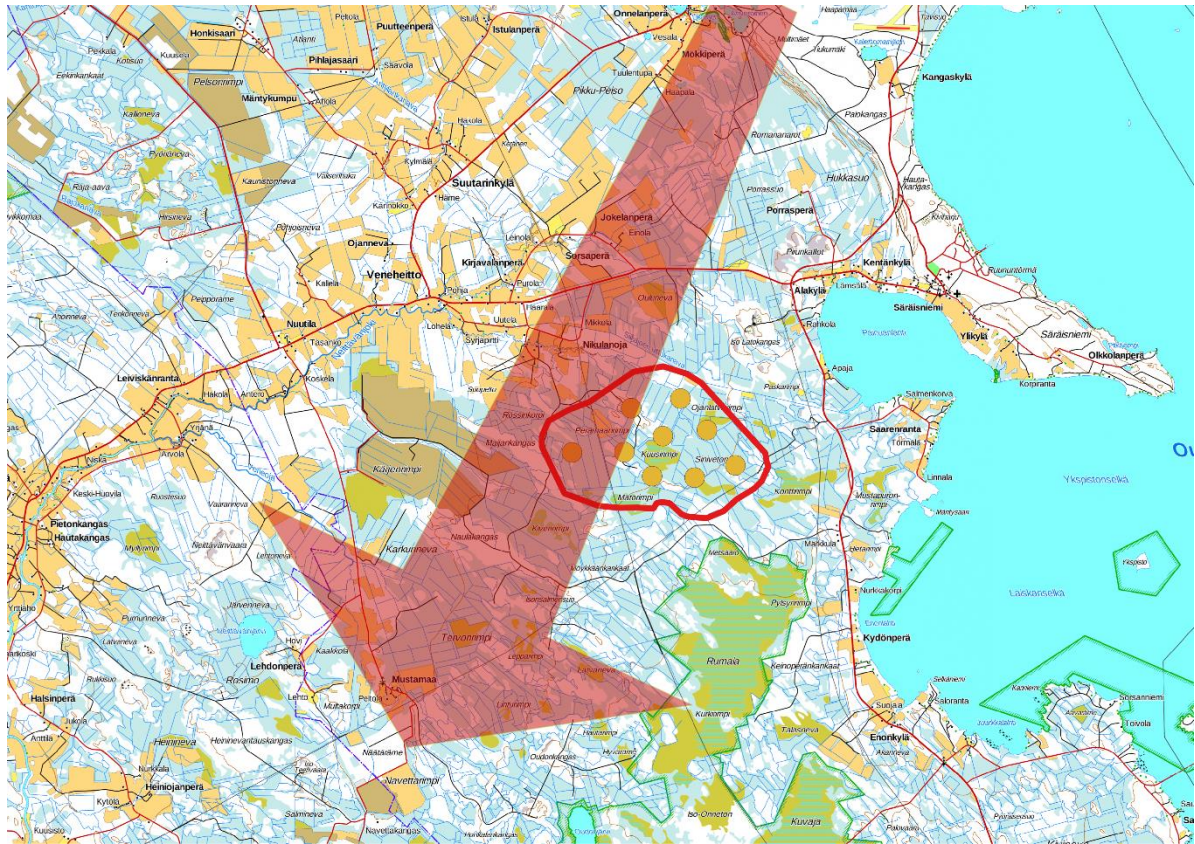
Kurki

Pohjoisen Suomen osalta kurjen syysmuutolle on tyypillistä, että kurjet kerääntyvät pesimäalueiltaan pikkuhiljaa loppukesän ja alkusyksyn aikana tietyille lepäilyalueille suuriksi joukoiksi, mistä ne jatkavat tuulten kääntyessä otollisiksi kohti etelää. Pohjois-Pohjanmaan-Kainuun alueelta kurjet todennäköisesti suurelta osin kerääntyvät Muhokselle. Pienempi osuus lähtee muutolle suoraan satunnaisilta pelto- ja suoalueilta, ja todennäköisesti näitä yksilöitä on havaittu Painuan kanavan ja lähialueiden tarkkailuissa. Aiemmin Painuan kanavan länsipuolella sijaitsevat Pelson pellot ovat olleet alueellisesti merkittävä kurkien syksyinen kerääntymisalue, mutta viime vuosina yksilömäärät ovat olleet vähäiset.

Painuan kanavan syystarkkailuissa havaittiin yhteensä 634 kurkea. Ne muuttivat pääsääntöisesti etelään ja lounaan suuntaan varsin kapeana rintamana, joka kulki pääosin hankealueen länsipuolitse, mutta osittain myös hankealueen länsiosan kautta. Hankealueen kautta muutti 29 % kurjista. Alueen kautta muuttavien kurkien määrät ovat murto-osia Muhoksen lepäilyalueilta etelään kulkevasta päämuuttoreitistä, jota pitkin muuttaa jopa 20 000 kurkea syksyissä.

Lähialueiden tarkkailuiden tulokset ovat kurjen syysmuuton osalta olleet saman suuntaisia. Yksilömäärät ovat olleet seuraavat: Naulakangas (10 tarkkailupäivää) 67, Kokkoneva (3 tarkkailupäivää) ei havaittu varsinaista alueen kautta kulkevaa kurkimuuttoa, tarkkailuissa havaittiin vain yksittäisiä pikkuparvia, todennäköisesti perhekuuntia; Metsälamminkangas (17 tarkkailupäivää) 240 muuttavaa kurkea.

8.2.2022

Kuva 12. Karkeistettu esitys kurkien ja myös hanhien havaitun päämuuttoreitin sijoittumisesta syksyllä 2020.

Keväällä kurkien muuttovirta ei ole niin keskittynyt kuin syksyllä, jolloin kurjet muuttavat varsin ka-peaa käytävää Muhoksen lepäilyalueilta etelään. Lisäksi tuulen suunta vaikuttaa muuttoreintaman le-veyteen ja sijoittumiseen syksyä enemmän. Yleisesti voidaan todeta, että kurkimuutto kulkee leveänä rintamana läpi Suomen, eikä esimerkiksi Pohjanlahden rannikkolinja muodosta kurjille samanlaista johtolinjaa, kuten esim. hanhille ja joutsenelle. Näin ollen yksittäisen tuulivoimapuiston kautta muut-tavien kurkien yksilömäärät jäävät keväisin yleensä varsin vähäisiksi.

Painuan kanavan lähialueiden muutontarkkailuissa kurkia on havaittu kevätmuuton osalta seura-a-vasti: Naulakangas (11 tarkkailupäivää) 156, Kokkoneva (3 tarkkailupäivää) 65, Metsälamminkangas (14 tarkkailupäivää) 248 muuttavaa kurkea. Eli yksilömäärät ovat olleet hyvin vähäisiä.

Piekana ja muut petolinnut

Ennakkotietojen perusteella yhdeksi tuulivoimarakentamisen kannalta merkittäväksi alueen kautta syksyllä muuttavaksi lajiksi on arvioitu piekana. Tunnettu piekanan syysmuuttoreitti kulkee Perämeren pohjukasta kaakkoon kohti Oulujärveä. Oulujärven kohdatessaan muuttavat piekanat suuntaavat joko järven jommaltakummalta puolelta tai Neuvosenniemen ja Toukan saaren kautta Kajaanin puolelle ja edelleen kaakkoon. Näistä merkittävin on viimeksi mainittu ns. Toukan reitti. Järven länsipuolelta muut-tavien piekanoiden osuus on selvästi pienempi kuin Toukan reittiä tai järven itä-koillispuolelta kulkevaa reittiä muuttavien lintujen osuus.

8.2.2022

Syksyn 2020 tarkkailussa havaittiin vain kuusi muuttavaa piekanaa, vaikka tarkkailupäiviä kohdennettiin piekanamuutolle otollisiin päiviin. Osaltaan tulosten perusteella piekanat muuttavat pääosin Oulujärven pohjois- ja itäpuolitse, mutta toisaalta pesimäkausi 2020 oli ilmeisen huono, minkä myötä syksyllä muuttavien piekanoiden määrät jäivät vähäisiksi koko Suomessa.

Muita petolintuja syksyn tarkkailussa havaittiin yhteensä 13 yksilöä, joten petolintumuutto kokonaisuudessaan oli hyvin vähäistä.

Myös lähialueiden muutontarkkailuissa syksyiset petolintumäärät ovat olleet varsin alhaisia, lukuun ottamatta Naulakankaan tarkkailuissa havaittuja 138 piekanaa. Niistä 133 yksilöä havaittiin yhden päivän (28.9.2015) aikana. Samana päivänä Perämeren koillisrannikon kautta havaittiin muuttavan yli 1000 piekanaa (FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy 2016). Monin paikoin pohjoisessa Suomessa sekä oletettavasti muilla pohjoisilla alueilla petolinnuilla oli vuonna 2015 erinomainen ravintotilanne ja siitä kautta hyvä pesimämenestys, mikä heijastuu myös muuttajamääriin. Muista petolinnuista Naulakankaalla muutti eniten tuulihaukkoja (30 yksilöä) sekä varpushaukkoja ja hiirihaukkoja, molempia 13 muuttavaa yksilöä. Metsäamminkankaan tarkkailuissa (2013) havaittiin kaikkiaan 13 piekanaa. Muista petolinnuista varpushaukkoja havaittiin 17, hiirihaukkoja 9 ja mehiläishaukkoja 4. Muita lajeja todettiin yksittäisiä tai tulkittiin alueella kierteleviksi. Kakkonevan tarkkailussa syksyllä 2016 havaittiin kolmessa päivässä 36 piekanaa ja 20 muun petolintulajin yksilöä.

Kaikille havaintopisteille oli yhteistä, että petolinnut muuttivat leveänä rintamana ilman merkittäviä tiivistymiä muuttoreiteissä.

Keväisin Painuan kanavan lähialueiden muutontarkkailuissa havaitut petolintumäärät ovat olleet varsin alhaisia. Metsäamminkankaalla havaittiin 48 piekanaa ja n. 80 muun petolintulajin yksilöä. Naulakankaan kevätarkkailussa havaittiin 62 petolintuyksilöä, joista runsain oli piekana (16 yks.). Kakkonevan kolmen päivän tarkkailussa havaittiin 38 muuttavaa petolintuyksilöä, joista piekanoita oli 20. Kuten syksylläkin, petolinnut muuttivat leveänä rintamana ilman selkeitä tiivistymiä.

Valkoposki- ja metsähanhi

Yksi Suomen syksyisen linnuston merkittävimmistä ja näkyvimmistä muutoksista on tapahtunut hanhien muuttoreiteissä. Perinteisesti valtaosa idässä Siperiassa pesivistä hanhista (metsä-, tundra- ja valkoposkihanhi) ovat muuttaneet Kaakkois-Suomen kautta tai kokonaan Suomen kaakkoispuolelta Suomenlahdelle ja edelleen Viroon. Viime vuosina muuton kuva on kuitenkin muuttunut. Enenevässä määrin lepäileviä hanhia on jäänyt Itä- ja Kaakkois-Suomen pelloille ruokailemaan. Muutaman viime syksyn aikana myös Oulun seudun ja Liminganlahden ympäristöön on muuttanut runsaasti hanhia, osittain suotuisten tuulten ohjaamina. Syksyllä 2020 poikkeuksellisen suuri määrä hanhia muutti Suomen kautta, lisäksi poikkeuksellisen pohjoista reittiä, ja hanhia havaittiin aina Lappia myöten.

Myös Painuan kanavan tarkkailussa hanhia havaittiin runsaasti. Ylivoimaisesti runsain laji oli valkoposkihanhi, joita havaittiin 862. Perinteisesti pohjoisen Suomen runsainta muuttavaa lajia, metsähanhia havaittiin vain 77 yksilöä. Kurkien tapaan hanhet muuttivat etelän ja lounaan välille pääasiassa varsin kapeaa käytävää hankealueen länsipuolelta ja osittain sen länsiosan kautta.

Myös syksyllä 2015 Naulakankaan tarkkailussa havaittiin (aiempiin syksyihin verrattuna) keskimääräistä runsaampaa hanhimuuttoa. Valkoposkihanhia laskettiin 1121 ja metsähanhia 1262 yksilöä. Painuan kanavan havainnoista poiketen Naulakankaalla muuttoreitin todettiin olevan leveä ilman havaittavaa tiivistymää. Metsäamminkankaalla syksyllä 2013 havaittiin 420 valkoposki- ja 68 metsähanhea. Lisäksi havaittiin 11 tundrahanhen parvi. Kakkonevalla syksyllä 2016 havaittiin vain 50 metsä- ja määrittämätöntä hanhea.

8.2.2022

Tulevat syksyt näyttävät, onko Suomen kautta runsaslukuisena muuttavat hanhet pysyvä ilmiö, vai ohimenevä, suotuisten olosuhteiden aikaansaama.

Keväällä merkittävä metsähanhien *fabalis*-rodun (ns. taigametsähanhi) lepäilyalue sijaitsee Oulun eteläpuolella ns. Oulun seudun lepäilyalueella, minne ne muuttavat Pohjanlahden rannikkoa seuran. Sieltä hanhet hajaantuvat pikkuhiljaa suoraan pesimäsoilleen, eikä rannikon kaltaisia merkittäviä, tiiviitä muuttoreittejä enää tämän alueen itä- tai pohjoispuolelle muodostu.

Naulakankaan kevätmuutontarkkailuissa havaittiin 116 metsähanhea, Metsäamminkankaalla muutamia pikkuparvi, yht. 49 metsähanhea ja Kokkonevalla 65 metsähanhea.

6 ELÄIMISTÖ

6.1 Alueen yleinen eläinlajisto

Hankealueella tavattava eläinlajisto on tyypillistä metsätalousvaltaisen havumetsävyöhykkeen lajistoa, joka koostuu etupäässä alueellisesti yleisistä ja tavanomaisista lajeista. Karulle metsätalousvaltaiselle metsä- ja suoalueelle tyypillisiä nisäkkäitä ovat esimerkiksi mm. hirvi, metsäjänis, orava ja kettu sekä useat eri piennisäksälajit.

6.2 Direktiivilajisto

EU:n luotodirektiivin liitteessä IV (a) luetellaan yhteisön tärkeänä pitämiä, ns. tiukan suojelujärjestelmän lajeja, joiden lisääntymis- ja levähdyspaikan hävittäminen ja heikentäminen on Suomen luonnonsuojelulain perusteella kiellettyä (Lsl 49 § ja 42 §). Alueen maantieteellinen sijainti huomioiden tähän lajistoon lukeutuvat mm. viitasammakko ja saukko, lepakoista pohjanlepakko ja lisäksi kaikki suurpetomme. EU:n luotodirektiivin liitteeseen II kuuluvat yhteisön tärkeinä pitämät eläin- ja kasvilajit, alalajit tai lajiryhmät, joiden suojelemiseksi on osoitettava erityisten suojelutoimien alueita (Natura 2000 -alueverkosto). Liitteen II lajeista alueella havaittiin metsäpeuroja.

Tehdyssä lepakkoselvityksessä hankealueella havaittiin yksi pohjanlepakko elokuun käyntikerralla. Viitteitä lepakoiden lisääntymis-, talvehtimis- tai levähdyspaikoista ei todettu.

Muun seudulla esiintyvän EU:n luotodirektiivin IV (a) mukaisen eläinlajiston esiintymispotentiaalia hankealueella on tarkasteltu maastoselvitysten yhteydessä niille soveltuvien elinympäristöjen kautta. Viitasammakon soinnäntelyä ei havaittu alueella tehdyissä luontoselvityksissä, vaikka alueella on liikuttu kattavasti kevään lämpiminä aamuina ja iltoina. Karttatarkastelun perusteella hankealueelle ei sijoitu viitasammakon merkittäviksi lisääntymisalueiksi soveltuvia suolampia ja luhtaisia rantoja. Alueen luontokohteena tunnistetut rimpiset suot ovat rimpipinnan suhteen pääasiassa rahkasammalrimpiä, joten sammakoiden elinympäristönä ne eivät ole potentiaalisia. Viitasammakon potentiaalisia esiintymisalueita kuitenkin sijoittuu luontokohteiksi rajattuihin Kuusirimmen ja Matorimmen märille rimpialueille sekä myös talousmetsien kaivettuihin metsäojoihin, mikäli lähialueella on lajille suotuisia elinympäristöjä.

Hankealueella ei sijaitse saukolle soveltuvia pienvesistöjä, eikä selvitysten aikana ole havaittu merkkejä lajin esiintymisestä alueella. Saukkoa voi ajoittain esiintyä hankealueen pohjoisosan läpi virtaavassa Nikulanojassa, mutta sen arvioidaan olevan virtaamaltaan liian pieni saukon vakituisesti elinalueeksi ja lisääntymispaikaksi. Lisäksi saukko voi käyttää Nikulanojaa tai Siikajoen uittokanavaa kulureittinä siirtyessään elinpiirinsä alueelle sijoittuvien vesistöjen välillä.

8.2.2022

Hankealueella ei havaittu viitteitä suurpetojen esiintymisestä, mutta alueella erittäin todennäköisesti satunnaisesti liikkuu etenkin susia ja karhuja sekä myös ilveksiä. Suurpetojen elinpiirit ovat yleensä hyvin laajoja ja niihin kuuluu monenlaisia metsä- ja suoalueita. Oulujärven länsipuolelta, hankealueen tuntumasta, ei ole tulkittu aktiivista susireviiriä (riistahavainnot.luke.fi). Hankealuetta lähimmät tulkitut susireviirit sijoittuivat yli 20 kilometrin etäisyydelle hankealueesta; vuonna 2020 alueen eteläpuolelle Pyhännälle (Kiuruveden lauma) sekä alueen luoteispuolelle (Utajärven lauma). Uusimman eli vuoden 2021 reviiritulkinnan (Heikkinen ym. 2021) mukaan Vuolijoen lauman reviiriraja sijoittuu lähimmillään noin 9 kilometrin etäisyydelle hankealueen kaakkoispuolella.

EU:n luontodirektiivin liitteen II lajeihin kuuluvaa metsäpeuraa havaittiin hankealueella; neljän yksilön kesälaidunlauma.

Kuva 13. Detektorikartoitusta hankealueella kesäkuisen alkuyön aikana. Alueen elinympäristöt eivät ole lepa-koille edullisia.

7 Lähteet

- Heikkinen, S., Valtonen, M., Härkälä, A., Helle, I., Mäntyniemi, S. ja Kojola, I. 2021: Susikanta Suomessa maaliskuussa 2021. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimuskeskus, 39/2021.
- Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U. 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus.
- Kontula, T. & Raunio, A. (toim.). 2018a. Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018. Luontotyyppien punainen kirja – Osa 1: Tulokset ja arvioinnin perusteet. Suomen ympäristökeskus ja ympäristöministeriö, Helsinki. Suomen ympäristö 5/2018. 388 s.
- Kontula, T. & Raunio, A. (toim.) 2018b. Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018. Luontotyyppien punainen kirja – Osa 2: Luontotyyppien kuvaukset. Suomen ympäristökeskus ja ympäristöministeriö, Helsinki. Suomen ympäristö 5/2018. 925 s.

8.2.2022

- Laji.fi -paikkatietoaineistot. Luomus, Suomen lajitietokeskus. Tarkasteltu 11/2021.
- Luonnonsuojelulaki (1096/1996)
- Luonnonsuojeluasetus (160/1997)
- Luontodirektiivi (1992/43/ETY)
- Luontokuva Pekka Helo, 2012. Vaalan Manamansalon tuulivoiman suunnittelualueen luontoarvoselvitys 2012. 91 s.
- Mäkelä, K. & Salo, P. 2021. Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi. Opas tekijälle, tilaajalle ja viranomaiselle. Suomen ympäristökeskus ja ympäristöministeriö, Helsinki. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 47/2021. 346 s.
- Nieminen, M. & Ahola, A. (toim.). 2017. Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittelyt. – Suomen ympäristö 1/2017: 1–278.
- Pöyry Finland Oy (2014). Piiparinmäki-Lammaslamminkankaan tuulivoimapuistohankkeen luontoselvitys
- Pöyry Finland Oy (2017). Kestilän Kokkonevan tuulivoimapuiston luontoselvitykset 2016–2017 ja kaavaan liittyvä Natura-arvioinnin tarveselvitys. Infinergies Finland Oy.
- Rautiainen, V-P., Rytteri, T., Kurtto, A. & Väre, H. 2002. Putkilokasvien uhanalaisuuden arviointi – lajikohtaiset perustelut. Suomen ympäristö 593. Suomen ympäristökeskus. Helsinki. 194 s.
- Sierla, L., Lammi, E., Mannila, J & Nironen, M. (2004). Direktiivilajien huomioon ottaminen suunnittelussa. –Suomen ympäristö 742, Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Suomen Metsäkeskus, 2022. Avoin rajapinta-aineisto. <https://www.metsakeskus.fi/fi/avoin-metsa-ja-luontotieto/aineistot-paikkatieto-ohjelmille/rajapinnat>
- Valkama, J., Vepsäläinen, V. & Lehtikainen, A. 2011: Suomen III Lintuatlas. Luonnontieteellinen keskusmuseo ja ympäristöministeriö. WWW-dokumentti: <http://atlas3.lintuatlas.fi>
- Valtioneuvosto, 2012. Valtioneuvoston periaatepäätös soiden ja turvemaiden kestävästä ja vastuullisesta käytöstä ja suojelusta.
- Vesilaki (587/2011)
- Ympäristöhallinnon paikkatietoaineistot 2020. (<http://www.syke.fi/avointieto>)
- Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus (2021). Suomen lajien alueellinen uhanalaisuusarviointi 2020. <https://www.ymparisto.fi/punainenlista>